

Een mindmap heeft een boomstructuur. Bij de takken schrijven de kinderen hun ideeën op. FOTO'S EENBES BASISONDERWIJS / ONDERWIJS MAAK JE SAMEN

zonder stress

In het basisonderwijs dringt volgens haar langzaam door dat hogere-orde-denken ook aandacht verdient. Analyseren, evalueren en creëren zijn net zo belangrijk. Her en der experimenteren scholen met nieuwe werkvormen die een ander denkniveau prikkelen.

Het was de Amerikaanse onderwijspsycholoog Benjamin Bloom die in 1956 een hiërarchische ordening maakte van verschillende denklagen. Hij ging ervan uit dat je dingen kunt begrijpen op verschillende niveaus. Zijn theorie staat volgens Damhuis weer 'vol in de schijnwerpers'. Waarom nu? De maatschappij vraagt erom, zegt Damhuis. De samenleving verlangt volgens haar dat kinderen actief denken en leren hun gedachten te verwoorden, zodat ze opgroeien tot kritische burgers.

Damhuis onderzoekt hoe je kinderen taalvaardiger maakt en ze tegelijkertijd uitdaagt om actief te denken. Ze is expert op het gebied van 'taaldenkgesprekken' op de basisschool. In de klas is de leerkracht vaak meer dan tweederde van de tijd aan het woord, zegt Damhuis. Als je kinderen de ruimte geeft om meer te praten, dan gaan ze ook op een ander niveau denken, is haar bevinding.

"Je moet ze in een soort disbalans brengen", zegt Damhuis, "door ze een boeiende en prikkelende vraag te stellen". Je kunt kinderen in een geschiedenisles vertellen hoe het feodale systeem in de Middeleeuwen werkte, en dan toetsen of ze het begrijpen. Maar in plaats daarvan is het effectiever om te vragen: 'Waarom zou je in de Middeleeuwen als boer bij zo'n kasteel gaan wonen en je graan inleveren?'

Uit onderzoek blijkt volgens Damhuis dat kinderen in zo'n gesprek meer leren, hun taalvaardigheid verbeteren en zich meer op hun gemak voelen in het leerproces.

Het voeren van een goed denkgesprek vergt een andere aanpak van een leerkracht, zegt Damhuis. "Je moet boven de stof staan, probe-

ren verder te gaan dan de feiten."

Het onderwijs voor hoogbegaafde kinderen in Nederland besteedt al langer aandacht aan het hogere-orde-denken. Plusklassen werken bijvoorbeeld met denksleutels die zijn bedacht om een denklukje in het hoofd mee te openen. Op een kleurige papieren sleutel staat dan een vraag: Wat als mieren zo groot waren als koeien? En koeien zo klein als mieren? Los het samen maar eens op, is dan de opdracht.

Onderwijshypes

Damhuis snapt wel dat de denksleutels in het hoogbegaafdheidsonderwijs terecht zijn gekomen, maar vindt het kwalijk dat dit materiaal alleen in het hoekje van de excellentie wordt gezet. "Alle kinderen hebben recht op uitdaging. Juist voor de minder begaafde kinderen is het nuttig om te praten over dingen die ze niet uit een boekje begrijpen."

Hogere-orde-denken is moeilijk te toetsen, zegt Damhuis, en dat zou een reden kunnen zijn dat scholen er nog weinig aandacht aan besteden. Volgens Damhuis hoeft het geen obstakel te zijn. "Een leerkracht kan goed observeren hoe een kind in zo'n gesprek meedoet."

Paul Kirschner, universiteitshoogleraar aan de Open Universiteit, is doorgaans beducht voor hypes in onderwijsvernieuwing. Te vaak worden er wilde theorieën losgelaten die niet op wetenschappelijke bevindingen zijn gestoeld, vindt hij. Hoe denkt hij over de nieuwe aandacht voor het hogere-orde-denken?

"Het is hartstikke belangrijk dat mensen op verschillende denkniveaus leren functioneren", zegt hij. "Je moet leren het kaf van het koren te scheiden, en leren evalueren en analyseren."

Maar hij voegt er nuchter aan toe: "Dat is iets van alle tijden. Het was twintig jaar geleden net zo belangrijk als nu." De 21ste-eeuwse vaardigheden – waar ook het hogere-orde-denken

'Je moet kinderen in disbalans brengen door ze een boeiende en prikkelende vraag te stellen'

naar verwijst – daar heeft hij niets mee.

Kirschner, die ook als gastprofessor werkt aan de universiteit van Oulu in Finland, ziet grote verschillen tussen beide landen als het aankomt op hogere-orde-denkvaardigheden. "In Finland hebben alle docenten een universitaire masteropleiding. Ze zijn gewend om analytisch te denken. In Nederland ligt het niveau lager", zegt hij. "Dan is het moeilijker om meer analytische vragen te stellen aan kinderen, en hun manier van denken te ontleden."

Volgens Anita de Bie kunnen leraren in Nederland best aandacht besteden aan hogere-orde-denken, maar was er, in ieder geval tijdens haar opleiding, nog weinig aandacht voor. "Er ging een wereld voor me open door de Denk-Beelden. Ik zie de gretigheid in het leren terugkomen, dat is genieten. Ik zou niet meer anders willen werken."

Dat geldt ook voor de kinderen in Nederwetten. Bram maakt graag mindmaps om zijn gedachten op een rij te zetten. "Want dan kun je allemaal takken maken en daar ideeën bij schrijven." Job (9) noemt nog een ander voordeel van brainstormen. "Het is nooit goed of fout", zegt hij. "Je kan gewoon gaan denken, dus dan heb je geen stress dat het verkeerd is."

Verdriet de baas

voor de klas

Bart Ongering

Mijn moeder overleed toen ik 14 was. Na een vrij kort en intensief ziekbed werd er op een vrijdagavond in november aangebeld. De dood stond voor de deur en het was mijn moeder die opendeed. Ze wist dat het haar tijd was; de kanker had zijn zege al eerder aangekondigd. Toch moest ik opeens afscheid nemen van de prachtige vrouw die, helaas kort, een geweldige moeder mocht zijn. Optimistisch en vrolijk als ze was, danste ze door het leven totdat ze vroegtijdig haar spitzen uit moest trekken. Huilen vond ik toentertijd ontzettend moeilijk. Verdriet zou me zwak maken en het was juist mijn moeder die me vertelde dat ik sterk moest blijven. Dat ik verder moest gaan en vooral van het leven moest genieten. Ik wilde huilen, maar vaak kwam ik niet bij mijn verdriet.

Terwijl mijn docenten mijn gedrag als lastig bestempelden, zocht ik onbewust naar een manier om aandacht te krijgen. Maar hun pedagogische oplettendheid bleef uit. Een spreekwoordelijke of daadwerkelijke knuffel was er niet bij. Aandacht kreeg ik in de vorm van onbegrip en straf. Negentien jaar later sta ik zelf voor de klas. Ieder jaar weer zie ik leerlingen die een hoop meemaken. Neem nou Yara, een van mijn leerlingen in de derde; zij verloor vorig schooljaar vier familieleden. Ik denk terug aan een gesprek dat ik voor de zomer met haar had.

"Heb je het er moeilijk mee, Yara?"
 "Ik durf de telefoon niet meer op te nemen, bang om te horen dat er weer iemand dood is."
 "Ik kan het me voorstellen. Stiekem zou ik willen dat jou dit alles niet overkomen was."
 "Ik heb niets aan medelijden, meester."
 "Word je verdrietig als je eraan moet denken?"
 "Ik wil eigenlijk huilen, maar ik kom niet bij mijn verdriet."

Afgelopen zomer overleed ook Yara's moeder. Ik kijk in de toekomst en besef door welke pijn Yara nog zal gaan. Haar moeder zal niet bij de belangrijke momenten in haar leven zijn. Voortaan moet Yara zich troosten met het idee dat haar moeder slechts in gedachten aanwezig is. Ik geef Yara geen les meer. Vorige week sprak ik haar weer. Daar staat ze dan, op het eerste gezicht veel sterker dan ik toen ik 14 was. Ik heb een brok in mijn keel en wil huilen, maar aan een verdrietige docent heeft ze niets. Ik loop op Yara af. Ik knik, zij knikt en ik geef haar een knuffel. Voor even ben ik weer 14 en zie ik mezelf zitten. Ook ik huil in mijn hoofd, maar ik kom niet bij mijn verdriet.

'Een knuffel was er niet bij. Aandacht kreeg ik in de vorm van onbegrip en straf.'